

Adroddiad i'r	Cabinet
Dyddiad y cyfarfod	15 Mawrth 2022
Cadeirydd y Pwyllgor Craffu	Y Cyngorydd Arwel Roberts, Cadeirydd y Pwyllgor Craffu Perfformiad
Awdur yr adroddiad	Rhian Evans, Cydlynnydd Craffu
Teitl	Dileu Deunyddiau nad oes modd eu Hailgylchu o Wasanaethau Arlwyo Ysgolion

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

- 1.1. Y nod o ddileu defnyddio deunyddiau nad oes modd eu hailgylchu o fewn Gwasanaethau Arlwyo Ysgolion, gyda'r bwriad o gefnogi uchelgais y Cyngor o fod yn Ddi-garbon ac yn Ecolegol Gadarnhaol erbyn 2030.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

- 2.1 Cyflwyno argymhelliad ffurfiol gan y Pwyllgor Craffu Perfformiad i'r Cabinet.
- 2.2 Gofyn i'r Cabinet roi pwysau ar Lywodraeth Cymru i ddarparu cefnogaeth ariannol ddigonol i awdurdodau lleol, i'w helpu i ddileu defnydd deunyddiau nad oes modd eu hailgylchu, a hwyluso mesurau lleihau carbon o fewn Gwasanaethau Arlwyo Ysgolion, heb gyfaddawdu eu gallu i ddarparu gwasanaeth prydau ysgol hyfyw a chynaliadwy.

3. Beth yw'r Argymhellion?

Bod y Cabinet, ar ran y Cyngor, yn ysgrifennu at Lywodraeth Cymru yn gofyn iddynt -

- 3.1 weithio gydag awdurdodau lleol ledled Cymru mewn ymgais i leihau a dileu'r arfer o ddefnyddio plastigion untro a deunyddiau nad oes modd eu hailgylchu wrth gyflenwi, paratoi a gweini prydau ysgol, a

- 3.2 darparu adnoddau ariannol digonol i bob awdurdod lleol i'w galluogi i wireddu'r amcanion uchod, a hwyluso mesurau lleihau carbon o fewn Gwasanaethau Arlwyo Ysgolion, gan sicrhau darpariaeth gwasanaeth prydu ysgol cynaliadwy.

4. Manylion yr adroddiad

Cefndir

- 4.1 Mewn ymateb i Rybudd o Gynnig, penderfynodd y Cyngor Sir ym mis Gorffennaf 2018 i gefnogi'r egwyddor bod yr Awdurdod yn lleihau ei ddefnydd o blastigion. Gyda'r bwriad o ddatblygu'r amcan hwn, sefydlwyd Grŵp Tasg a Gorffen aelodau. Adroddodd y Grŵp Tasg a Gorffen ar ei ganfyddiadau i'r Pwyllgor Craffu Perfformiad, ac yn ei dro, a gyflwynodd ei argymhellion i'r Cyngor Sir ym mis Ionawr 2020.
- 4.2 Ar 28 Ionawr, 2020, cymeradwyodd y Cyngor Sir argymhellion y Grŵp Tasg a Gorffen ar leihau defnydd plastigion yn swyddfeydd y Cyngor. Fe gefnogodd gais y Grŵp Tasg a Gorffen hefyd i barhau ei waith am 12 mis arall, gyda'r bwriad o ddatblygu cynigion ar gyfer camau gweithredu pellach i leihau defnydd y Cyngor o blastigion ym meysydd arlwyo ysgolion a chaffael.
- 4.3 O fewn wythnosau o wneud y penderfyniad uchod, datganwyd pandemig Covid-19, a chaewyd ysgolion am gyfnod estynedig ar gyfer y mwyafrif o ddisgyblion. Yn ystod y cyfnodau clo, ac ar ôl ailagor yr ysgolion, gofynnwyd i'r Gwasanaeth Arlwyo Ysgolion roi mesurau diogelwch bwyd ychwanegol ar waith, er mwyn lleihau'r risg o haint wrth weini bwyd i ddisgyblion y sir. Yn anffodus, dim ond drwy ddefnyddio cynwysyddion plastig untro oedd modd cyflawni hyn. Daeth yn eglur yn y pendraw nad oedd modd i'r Grŵp Tasg a Gorffen gyflawni ail gam ei waith o fewn y terfyn amser a roddwyd. Cytunodd y Pwyllgor Craffu Perfformiad ym mis Rhagfyr 2020, a'r Cyngor Sir ar 23 Chwefror 2021 y byddai:
- "... unrhyw waith yn y dyfodol ar osgoi a lleihau plastigion yng Nghyngor Sir Ddinbych... yn cael ei gydlynu dan y Strategaeth arfaethedig ar Newid Hinsawdd a Newid Ecolegol..."*

Sefyllfa Bresennol

- 4.4 Gydag ysgolion wedi ailgydio mewn rhyw fath o normalrwydd, gofynnodd y Gweithgor Newid Hinsawdd a Newid Ecolegol i'r Pwyllgor Craffu archwilio a oedd Gwasanaeth Arlwyo Ysgolion y Cyngor yn dangos cynnydd o ran lleihau ei ôl troed carbon a gostwng ei ddefnydd, a'i ddibyniaeth ar blastigion untro.

- 4.5 O ganlyniad, ystyriodd y Pwyllgor Craffu Perfformiad adroddiad yn ei gyfarfod ar 27 Ionawr 2022 ar 'Leihau plastigion untro a gostwng carbon o fewn y Gwasanaeth Prydau Ysgol'. Mae copi o'r adroddiad hwnnw ynghlwm fel Atodiad 1 er gwybodaeth.
- 4.6 Gofynnodd cynrychiolwyr o Ysgol Dinas Brân, Llangollen i annerch y Pwyllgor yn ystod y cyfarfod uchod, a gofyn cwestiynau ynglŷn â'r pwnc. Mae Ysgol Dinas Brân wedi dangos llawer o ddiddordeb mewn newid hinsawdd a materion amgylcheddol dros nifer o flynyddoedd, ac wedi cyflwyno mesurau arloesol i geisio mynd i'r afael ag effeithiau newid hinsawdd ei hun.
- 4.7 Roedd cynrychiolwyr yr ysgol wedi cyfrannu'n weithredol i'r drafodaeth, ac roedd aelodau'n gwerthfawrogi eu mewnbwn a'u hangerdd dros y pwnc dan sylw. Ynghlwm yn Atodiad 2 mae cofnod drafft o'r drafodaeth. O ddarllen y cofnodion drafft neu wyllo gweddarllediad o'r cyfarfod, mae dyfnder teimlad ac angerdd dros y pwnc yn amlwg, yn ogystal â'r angen am gamau gweithredu brys i fynd i'r afael â'r mater.
- 4.8 Yn ystod y drafodaeth, nododd aelodau'r Pwyllgor Craffu'r heriau sy'n cael eu hwynebu o ran cydbwysio anghenion y Gwasanaeth Arlwyyo Ysgolion a'r ddarpariaeth prydau ysgol, yn erbyn blaenoriaethau hinsawdd ac ecoleg, heb sôn am y goblygiadau ariannol, a'r newidiadau gofynnol i ymddygiad ar gyfer cyflawni'r uchelgeisiau hynny. Mae'r peilot a gynhaliwyd yn Ysgol Glan Clwyd (gweler paragraffau 4.3 i 4.7 Atodiad 1) yn dangos yr heriau hyn yn glir.
- 4.9 Ar ôl ystyried y pwysau ychwanegol fydd y gofyniad newydd i gynnig pryd ysgol am ddim i holl ddisgyblion ysgolion cynradd o fis Medi 2023 ymlaen yn ei gael ar awdurdodau lleol, ynghyd â'r ymrwymiad cenedlaethol a byd-eang i fynd i'r afael â newid hinsawdd, roedd y Pwyllgor yn teimlo y dylai'r Cyngor roi pwysau ar Lywodraeth Cymru fel eu bod yn gweithio gydag awdurdodau lleol ledled Cymru i drin y materion hyn a darparu'r cyllid angenrheidiol i wneud newid sylweddol, yn benodol o wybod yr heriau sydd eisoes yn wynebu llywodraeth leol, a'r pwysau ar ysgolion a meysydd gwasanaeth eraill. Ac o ganlyniad cyflwynwyd yr adroddiad hwn i'r Cabinet.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

5.1. Mae'r argymhellion yn yr adroddiad hwn yn cefnogi cyflawniad blaenoriaeth corfforaethol amgylcheddol y Cyngor. Byddai'n cael effaith gadarnhaol ar uchelgais y Cyngor i fod yn Ddi-garbon ac yn Ecolegol Gadarnhaol erbyn 2030.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

6.1. Nid oes unrhyw oblygiadau o ran costau'n gysylltiedig â'r argymhellion yn yr adroddiad hwn. Serch hynny, mae'r gost, a'r goblygiadau ariannol ar gyfer y Cyngor yn peidio gyda'u harfer bresennol o werthu diodydd mewn ysgolion a gweithredu ymarferion 'ecogyfeillgar' eraill wedi'u hamlinellu yn yr adroddiad a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Craffu Perfformiad (gweler Atodiad1).

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o'r Effaith ar Les?

7.1. Nid yw hyn yn berthnasol ar y cam hwn, gan fod yr adroddiad yn ceisio cefnogaeth y Cabinet yn unig ar gyfer egwyddor o wasanaeth prydau ysgol ariannol ac ecolegol, ac i ysgrifennu i LIC i geisio cyllid digonol i'w helpu, ynghyd ag awdurdodau eraill, i wireddu'r uchelgais hwn.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

8.1. Mae'r argymhellion sydd wedi'u cynnwys yn yr adroddiad hwn yn ganlyniad uniongyrchol i drafodaethau ac ystyriaethau'r Pwyllgor Craffu Perfformiad mewn perthynas â 'Lleihau plastigion untro a gostwng carbon y Gwasanaeth Prydau Ysgol' a chyfraniadau cynrychiolwyr sy'n ddisgyblion yn Ysgol Dinas Brân, Llangollen i'r drafodaeth honno.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

9.1 Cefnogir yn llwyr y dull a argymhellir, o roi pwysau ar Lywodraeth Cymru i ddarparu cefnogaeth ariannol ddigonol i awdurdodau lleol i'w cynorthwyo gyda dileu'r defnydd o ddeunyddiau nad oes modd eu hailgylchu, a hwyluso mesurau gostwng carbon o fewn Gwasanaethau Arlwy Ysgolion. Bydd angen i unrhyw oblygiadau ychwanegol i'r gyllideb ar gyfer CSDd fynd drwy'r broses gyllido flynyddol y cytunwyd arni.

10. Pa risgiau sydd ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

10.1. Mae'r risgiau sy'n gysylltiedig â chynaliadwyedd ariannol y dyfodol a chynnydd posib i ôl troed carbon y Gwasanaeth Arlwy Ysgolion yn sgil ymestyniad y cynnig prydau ysgol am ddim i blant ysgolion cynradd wedi'i amlinellu ym mharagraff 10 yr adroddiad sydd ynghlwm fel Atodiad 1.

10.2. Gall diffyg cyllid digonol i ddiwallu'r costau ychwanegol sy'n gysylltiedig â'r gofynion deddfwriaethol newydd, ac i gefnogi'r Gwasanaeth i ddarparu prydau ysgol a diodydd mewn cynwysyddion nad ydynt yn dafladwy, ac y gellir eu haildefnyddio rwystro'r Cyngor rhag dod yn Ddi-garbon ac yn Ecolegol Gadarnhaol erbyn 2030, a all ddifrodi ei enw da.

11. Pŵer i wneud y penderfyniad

11.1. Adran 21 Deddf Llywodraeth Leol 2000.

11.2. Adrannau 7.4.2(d), 7.20 a 7.21 Cyfansoddiad y Cyngor.